

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 814876/11

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד, הרב אביזן משה שפנייר, הרב אברהם הרוש

המבקש: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר ניסים אדרי)
נגד

המשיבה: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד נטלי ביטון)

הנדון: מה בין עיון מחדש וסתירת הדין לערעור?

פסק דין

רקע

הופיעו בפני ביה"ד זוג שהתגרשו ביום כ"א בשבט תשפ"א (03.02.2021). ביום סידור הגט נחתם הסכם גירושין, בו נקבע בסעיף ד' כך:

"ד. הצדדים מסכימים למנות את האקטואר אבי יחזקאל שישום את זכויותיהם. שני הצדדים יגישו את כל המסמכים הנדרשים וישתפו פעולה באופן מלא.

ככל שיידרש הצדדים יפתחו תיק רכוש.

מוסכם כי מועד הקרע הינו 11/2019. הצדדים מצהירים שפרט לזכויות סוציאליות ו/או כספים שנצברו בחיי הנישואין אין למי מהצדדים רכוש נוסף. ככל שיתברר כי קיים רכוש נוסף יהיה הצד השני זכאי לדרוש מחציתו."

על יסוד הסכם זה נשלחו חומרים לאקטואר, ונדרשו הצדדים להגיב על חו"ד האקטואר. האישה התנגדה לחו"ד האקטואר, ובעקבות כן התקיים דיון ביום ט' בטבת תשפ"ב (13.12.2021) במסגרת תיק חלוקת רכוש.

התנגדותה של האישה לשעבר נבעה מג' סיבות: הסיבה הראשונה, האישה דרשה להחריג מהאיזון את חשבון הבנק הפרטי שלה שהיה עוד לפני הנישואין והצטברו בו כספים קודם לנישואין ולא שימש את הצדדים לניהול משק הבית. עוד דרשה האישה להחריג את כספי החיסכון שנצברו לטובת הילדה. סיבה שלישית, האישה פרעה יתרת חובה של הצדדים בחשבון המשותף, ולצורך כן היא העבירה מחשבונה הפרטי הנזכר לעיל לחשבון המשותף סכום של 40,000 ש"ח, והאקטואר לא הביא פירעון זה בחשבון, ועל כן היא מבקשת שהאיש ישא בתשלום מחצית מחוב זה כיון שחוב זה הוא משותף.

מיד בתום הדיון יצאה החלטה, וז"ל:

"החשבון הרשום על שם האשה לשעבר בבנק הפועלים מס' חשבון [...] – התברר שלחשבון זה נכנסה קצבת הילדים. כמו כן הופקדו כספי פיצויים של הבעל לשעבר ונעשו העברות מחשבון זה לטובת כיסוי מינוס. כיון שכך מוחלט שחשבון זה משותף.

בחשבון זה קיימת יתרת חסכון לבת מצווה גם סכום זה יחולק בשווה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האשה לשעבר העבירה 40,000 ש"ח לכיסוי יתרת חובה בחשבון המשותף וסכום זה יחולק בין הצדדים, וכאמור לעיל ינוכה מחוב האשה לשעבר לבעל לשעבר.

המזכירות תביא לחתימתנו את הפסיקתאות בניכוי 20,000 ש"ח מזכויות הבעל.

כחמישה חודשים לאחר מכן הוגשה בקשה ע"י הבעל לשעבר לבטל את הניכוי של ה-20,000 ש"ח מזכויותיו לטובת האישה לשעבר. בעקבות בקשה זו התקיים דיון ביום ט"ו באייר התשפ"ב (16.05.2022).

טענות הצדדים

טענת הבעל לביטול ניכוי זה הינה:

טענת האישה לקבל מחצית מתשלום החוב ששילמה מחשבונה הפרטי הוא מתוך נקודת מבטה הסוברת שחשבונה הפרטי הוא אכן שלה ושיש להחריגו מהאיזון. אולם לאחר שביה"ד הכריע שיש להתחשב בחשבון זה כחשבון משותף, הרי שכבר אין טעם לנכות מהבעל לשעבר את הסכום ששילמה עבורו לחוב המשותף כיון שהחשבון ממנו שילמה להסרת החוב שייך אף לו. נמצא לפי"ז שאף מהכספים שלו נלקח לטובת תשלום החוב, ואין כעת טעם לבקש ממנו לשלם כיון שהוא כבר שילם ע"ז.

האישה וב"כ דוחים את טענת הבעל בשתי טענות:

הראשונה, למעשה הבעל עותר לבטל החלטה שרירה וקיימת שהוציא ביה"ד מתחת ידו לאחר כמחצית השנה. זאת ועוד, הייתה לבעל היכולת לערער על החלטה זו, ומשלא עשה כן נסתתמו טענותיו, וכפי עיקרון סופיות הדיון הקיים בסדר הדין האזרחי. למותר לציין שאף אם יש לבעל היכולת לערער על זה, ביה"ד שנתן את החלטה הוא לא הערכאה בה ניתן לערער על החלטה זו בפניו, כיון שביה"ד אינו משמש כערכאת ערעור על החלטותיו שלו.

שנית, סילוק החוב היה לאחר חו"ד האקטוארית, ולא היה בפני האקטואר פרט זה. משכך, למעשה ניתן לומר שהאישה שילמה מחלקה על תשלום החוב, ובהתאם לזה היא זכאית לתשלום מחצית מזה, וכפי החלטה המקורית שיצאה מביה"ד.

דיון והכרעה

דחיית הטענה הראשונה של ב"כ האישה

באשר לטענה הראשונה, יאמר ברורות שאכן ישנו הבדל גדול בין סדר תקנות הדיון בדין האזרחי לבין תקנות הדיון הנהוגות בביה"ד הרבני, ודוגמא זו הינה אחת מהן. לפי ההלכה, יש לבע"ד הסבור שנפלה שגגה בהחלטת ביה"ד להעלות זאת בפני ביה"ד. זאת ועוד, על ביה"ד עצמו ליזום דיון כזה אם אכן ישנו חשש אמיתי שיצאה החלטה שגויה מתחת ידיו. כך הוא לשון השו"ע (חושן משפט סימן יז סעיף ח):

"דיין שדן דין ולבו נוקפו (פירוש מכהו ונחבט בקרבו) לומר שהוא טועה, לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם, שהוא בוש לחזור, אלא לכל הצדדים יחזור להוציא הדין לאמתו."

וכן פוסק השו"ע להלן (סימן כ סעיף א), וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"מי שנתחייב בב"ד והביא עדים או ראיה לזכותו, סותר הדין וחזור, אף על פי שכבר נגמר; ואפילו אם פרע כבר, כל זמן שהוא מביא ראיה, סותר."

וכן נקבע בתקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג, וז"ל:

קכח. "חושש בית-הדין שטעה בפסק-דינו, יזמין את הצדדים לבירור נוסף, ובמקרה זה רשאי בית-הדין לעכב את ביצוע פסק-הדין עד לבירור.

קכט. (1) בעל-דין זכאי בכל זמן לבקש דיון מחדש מבית-הדין שדן בעניינו על סמך טענות עובדתיות או ראיות חדשות שלא היו ידועות לו בדיון הקודם.

(2) המבקש יגיש בקשה בכתב ויפרט בה את הטענות או הראיות החדשות ואת הסיבה למה לא הביא אותן בדיון הקודם."

התשתית הרעיונית לפסיקה זו ולהכנסתה לתקנות הדיון הינה שביה"ד חותר לדין אמת לאמתו, והאמת בדין היא אור לרגליו ואין בילתה, ושיקולים אחרים המפריעים לאמת זו לצאת לפועל דינם להתבטל.

לפי דברים אלו, ברור שצריך לומר שהדגש בתקנות הדיון על טענות שנתגלתה על ידי ביה"ד אינה דווקאית, אלא חידוש יש בה! על אף שלא העירו את תשומת ליבו בעלי הדין עצמן, אלא הדיין בעצמו שם לב לטעות, הרי שאין הוא צריך לחוש לכבודו או לכבוד ביה"ד, אלא מיד לזמן את בעלי הדין ולהודות על הטעות ולתקנה לאלתר.

וכך אכן כתבו כבוד הדיינים שליט"א הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא והרב צבי בן יעקב בפסק דין מבית הדין הגדול (תיק 1245822/7), וז"ל:

"אין זה מעלה או מוריד אם הטעות התגלתה לדיין מאליה או שאדם אחר האיר את עיניו והעמידו על טעותו, שהרי מכיוון שחובתנו להעמיד הדין על אמתו ולמנוע עיוות דין, חובה זו קיימת בכל מקרה."

בנוסף, נפנה לאמור בפס"ד בית הדין הגדול (תיק 9683-64-1) מפי כב' הדיינים הרה"ג שלמה משה עמאר – נשיא, הרב עזרא בר שלום והרב חגי איזירר שליט"א שם הביאו מקורות לסתירת הדין ע"י הצגת ראיות או עדויות חדשות, ובהמשך הדברים כתבו:

"אכן, ההגיון, השכל הישר ועקרונות המוסר, הצדק והישר מחייבים, כי פסק דין שיסודו בטעות, יבוטל, בלי תלות במועד הגשת בקשת הביטול או באופיה. פסק דין שיסודו בטעות, יוצר מציאות משפטית מעוותת, שאינה תואמת את המציאות העובדתית. תפקידו של בית הדין הוא לפסוק "דין אמת לאמתו". אסור לו לבית הדין, להותיר פסק דין מוטעה על כנו, אך ורק בשל העובדה, כי כבר ניתן פסק דין. כך נפסק בשולחן ערוך חושן משפט, י"ז, ח':

"דיין שדן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה, לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם, שהוא בוש לחזור, אלא לכל הצדדים יחזור להוציא הדין לאמתו."

כמו כן יש להפנות לדברים שנכתבו ע"י דיין ביה"ד הגדול הגר"ש שפירא שליט"א, בעת שבתו כאב"ד בנתניה, שהרבה להביא ראיות לנידון זה וכתב בקובץ שורת הדין (כרך יב עמוד שצד):

"וטעמא דמילתא, דאין אנו הולכים בדין תורה אחרי הפרצדורה הפורמלית של המשפט (כפי הנהוג במשפט האזרחי), אלא דנים על פי הדין המהותי, ובירור האמת, וכל מי שמחזיק ממון חבירו שלא כדין, אף אם החזיק על פי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פסק של בית דין הרי הוא גזלן, וחובה להשיב הממון לבעלים האמיתיים. ואם התברר שהיתה טעות בדין, חובה על האדם וחובה על הבי"ד לדאוג להחזרתו, ולא אמרינן מה שהיה היה. ואם לא עושים כן ואפילו בטעות, על זה נאמר (דברים א, יז): "כי המשפט לאלקים הוא". ופירש רש"י: "מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזקיני להחזיר לו, נמצא שהטית עלי המשפט". והיינו שהקב"ה יגרום שמי שעקבו עליו את הדין יושלם חסרונו.

הטיב להגדיר זאת פרופ' אליאב שוחטמן בספרו "סדר הדין בבית הדין הרבני" (עמ' 424), שכתב:

"גישתו השונה של המשפט העברי נובעת מאופייה של שיטת משפט זו כשיטת משפט דתית ומחובתו הדתית של הדיין לדון דין אמת, במילוי תפקידו השיפוטי אין הדיין ממלא רק פונקציה של בורר בסכסוך שבין איש לרעהו אלא ממלא גם חובה כלפי שמיא."

מה בין ערעור לעיון מחודש על החלטת ביה"ד בפני המותב שנתן את פסיקתו?

ב"כ האישה מעלה נקודה נוספת, שאף עליה יש לתת את הדעת. ידוע כי בבית הדין הרבני ישנה ערכאת ערעור,¹ וא"כ המקום לערער על פסיקה של ביה"ד צריכה להיות רק בפני ביה"ד הגדול המשמש כערכאת ערעור. אם נאפשר ביטול החלטה של ביה"ד בפני הערכאה שנתנה את ההחלטה, הרי שנכנסים אנו לתוך מסגרת של הליך כפול ומסורבל שגורם להלנת דין וליצירת הליכי סרק.

נראה שעל נקודה זו נתנו מתקני תקנות הדיון את דעתם, ומעיון בתקנות הדיון ניתן לשאוב תשובה לענייננו, שישנה הבחנה ברורה בין הגדרים.

לעיל הבאנו את תקנות קכ"ח וקכ"ט מתקנות הדיון, מהן עולה שבמידה והטענה לביטול החלטה בפני ביה"ד מגובה בראיות חדשות שלא הוצגו בפני ביה"ד, הרי שעל יסוד זה נפתח הצהר לפנות לביה"ד בהצגת הראיות החדשות, כך שביה"ד ישקול האם יש בזה מספיק כדי לסתור את דינו. כמו כן, אם נתגלתה טעות בפסיקת הדין או סתירה גלויה בתוכן הפסיקה, שמעלה חשש של טעות שביה"ד לא שם ליבו לעובדת טעות זאת, ובהינתן שכך הוא המצב, על ביה"ד לעיין מחדש בפסיקה או לחילופין להבהיר שאין כאן טעות הגורמת לשינוי הפסיקה.

אולם היסוד לערעור בפני ביה"ד הגדול עניינו אחר לגמרי, וכפי שהוא מנוסח בתקנות הדיון (תקנות קל"ה-קל"ו):

"קלה. אין ערעור אלא על יסוד הנימוקים דלהלן:

(א) טעות בהלכה.

(ב) טעות הנראית לעין בשיקול-הדעת או בקביעת העובדות.

(ג) פגם בניהול הדיון באופן המשפיע על תוצאות הדיון.

קלו. אין ערעור על יסוד נסיבות שנתעוררו אחרי סיום הדיון או על-פי הוכחות או עובדות אשר לא הובאו בפני בית-הדין הפוסק."

¹ בענין ערעור בביה"ד הרבני עיין: שו"ת ציץ אליעזר (חלק טז סימן סז); שו"ת יביע אומר (ח"מ ח"ב סימן ב אות ח); הרב חיים דוד הלוי זצ"ל בתחומין (חט"ו עמ' 187) ובספרו "מים חיים" (ח"ב סי' עז); הגר"א שרמן שליט"א בשורת הדין (כרך ג עמ' ריא); שו"ת יחל ישראל לגרי"מ לאו שליט"א (סי' קא).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כאן בערעור העניין הוא אחר לגמרי, ושונה מהותית מטעות בפסה"ד או מעיון בראיות חדשות. כאן הדגש הינו טיעון הלכתי מובהק המנוגד לטיעון שביה"ד נתן, או טיעון מנחה אחר שביה"ד התעלם מקיומו, או שישנה טעות בשיקול דעת של ביה"ד. במקרים אלו, המקום הנכון להעלות טיעונים אלו הוא רק בפני ערכאת הערעור שתבחן האם אכן ביה"ד נהג בצורה נכונה עת פסק את פסקיו, הן מצד התוכן והן מצד הצורה. בתקנה קל"ו שוללות התקנות במפורש מציאות בה הערעור דן בראיות שלא היו בפני ביה"ד קמא או נסיבות שהתעוררו לאחר סיום הדיון. הוא הדבר שאמרנו, המקום לבחינת התיק בשלימותו הוא בפני ביה"ד קמא, והערעור נותן את דעתו על הפסיקה עצמה עם מיכלול הראיות שהיו בפני ביה"ד, והאם ביה"ד עמד באמת המידה הנכונה של שיקולי ההלכה ושיקול הדעת.

הבחינה של ערעור הינה זכות העומדת בפני בעל הדין, ליישב את דעתו שבית דין קמא לא שגה ביסודות הדין ובהתנהגות הוגנת כלפיו. אולם בחינה זו אינה כה מהותית ושורשית כשל האופן הראשון של טעות בפסיקה או ראיות חדשות, שם ישנו חשש מהותי של דין שאינו אמת לאמיתו. ועל כן, בחשש טעות אין הגבלה להגשת הבקשה לביטול הפסיקה בפני ביה"ד קמא, בניגוד להגשת ערעור, שם ישנה זכות כזאת אבל הינה מוגבלת בזמן, ובתום התקופה שניתנת לערעור בטלה היכולת לערער (ערעור על החלטה סופית מוגבל לשלושים יום, ועל החלטת ביניים או החלטה שאינה סופית לעשרה ימים).

לעיתים קורה מצב שבעל הדין נוהג בחוסר תום לב, וכדי להרויח את זמן הערעור אף לאחר הזמן שניתן לו לערער, מגיש הוא בקשה לביטול פסה"ד בפני ביה"ד על יסוד תקנה קכח לתקנות הדיון, ואם בקשתו תידחה, על זה עצמו מגיש ערעור בפני ביה"ד הגדול מתוך מטרה שכעת יספר לו הימים מעת קבלת פסה"ד על בקשתו השניה. דבר זה נידון בפס"ד מביה"ד הגדול (תיק 950471/3) מפי כבוד הדיינים הרה"ג נחום שמואל גורטלר, אליהו היישיק ומיכאל עמוס שליט"א.

שם הכריעו שמניין הימים שהוקצב להגשת הערעור אינו נמנה אלא ממתן פס"ד המקורי, ולא ניתן למנות את הימים מהתאריך בו ניתן פסק הדין הדוחה את הבקשה לביטול פסה"ד. נביא כאן את דבריהם החריפים, וז"ל:

"ברור לכל בר דעת כי לא זו החלטה המחייבת, אלא פסק הדין המקורי מיום כ"א באייר תשע"ה (10.5.2015) הוא המחייב. ככל שלצד כלשהו היה רצון לערער היה עליו לעשות כן לא יאוחר משלושים יום מיום מתן פסק הדין, קרי מיום כ"א באייר תשע"ה (10.5.2015).

הניסיון להיתפס לאותה החלטה "אישור" מאוחרת כפסק הדין המחייב, אינו אלא בבחינת "כיסוי" ששקיפותו מרובה על כיסוי. זהו ניסיון ל"תרגיל" אך גם בתורת שכזה אינו ראוי לשם זה. יש לראות בכך ניסיון של בא כוח הבעל לכפר על חוסר המעש שהיה מצדו במשך חמישה חודשים. לא זו הדרך ובוודאי בית הדין דנן לא ייפול ברשת תרגיל זה."

לענ"ד אף בזה יש להראות ששני מגמות אחרות יש כאן: מתן ערעור עניינו הוא רק באשר להחלטה המקורית, וכאשר ביה"ד מורה שאין טעות בהחלטתו, הרי שכעת שוב חוזרים אנו לפסה"ד המקורי, ולכן לא ניתן לערער לאחר שעבר הזמן הקצוב בחוק, מעת החלטה המקורית.

בנידון שלנו הבעל לשעבר מערער ערעור יסודי בפני ביה"ד על יסוד טעות בפסיקה [לפי טענתו], עת החליט ביה"ד שתי הכרעות ולא שם ליבו שישנה לכאורה סתירה בין ההכרעות עצמן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על כן יש לדחות את הטענה הראשונה של ב"כ האישה, שביקש לדחות את בקשת הבעל, בשל סופיות הדיון. טוב עשה הבעל וצדק שהגיש בקשה זו, ואכן ביה"ד זימן דיון בעקבות כך.

דיון בטענה השניה של האישה וב"כ

אולם, יש מקום לטענה השניה של האישה לשעבר, מאחר וסדר הזמנים כך היה:

האקטואר נתן את חו"ד בהסתמך על מועד הקרע, כפי שנקבע בהחלטה המובאת לעיל, לתאריך 11/2019. בהתאם למועד הקרע נקבע בחו"ד שיש לאזן את כל הכספים ביניהם, ואף התייחס לחשבון של האישה ואיזן אותו, מאחר ולא הובהר לאקטואר לעשות אחרת. לאחר מכן, בעקבות התנגדות האישה להכנסת חשבון זה לאיזון, ביה"ד קבע שאכן יש להתייחס לחשבון זה כאל חשבון משותף, ובפועל גם נתן תוקף לחו"ד של האקטואר. [יש להבהיר שקביעת החשבון כחשבון משותף היא בעצם הוראה שיש לאזנו ולא להחריגו מהאיזון]. בנתינת תוקף לחו"ד האקטואר, בה אוזן חשבון זה על שם האישה, הבעל לשעבר קבל בפועל את מחצית היתרה הקיימת בחשבון, נכון למועד הקרע.

כשנה לאחר מועד הקרע, ביום 8.10.2020, האישה מיוזמתה העבירה מחשבון זה, שנקבע ע"י ביה"ד כחשבון משותף, סכום של 39,061 ש"ח לחשבון הרשום על שם בני הזוג וששימש את משק הבית, על מנת לכסות את החוב שנערם שם.

נמצא לפי"ז, שאם נזכה את הבעל באיזון, כפי שנקבע בחו"ד האקטואר, מבלי לחייבו לשלם מכספו את חלקו בחוב המשותף, הרי שהאישה פרעה לבדה לאחר מכן מכספה את כל החוב המשותף, וצדק ביה"ד שיש לנכות את מחצית החוב ששילמה האישה לשעבר מחלקו של הבעל. ואכן, המדקדק בהחלטת ביה"ד יראה שבכפוף לקבלת חו"ד של האקטואר ביקש ביה"ד להחריג מזה סכום של 20,000 ש"ח לטובת האישה עבור כיסוי החוב, וכך הוא לשון ההחלטה:

"לאחר שמיעת דברי הצדדים ביה"ד מחליט לתת תוקף לחו"ד האקטואר, זאת למעט סכום של 20,000 ש"ח שינוכו מחוב האישה לשעבר לבעלה לשעבר."

מסקנה

לאור האמור לעיל, ביה"ד מותיר את החלטתו מיום ט' בטבת תשפ"ב (13.12.2021) על כנה, ויש לנכות סכום של 20,000 ש"ח מזכויותיו של הבעל לשעבר, כדי להחזיר את חלקו בפירעת החוב המשותף שפרעה האישה מחלקה, עבורה ועבור בעלה לשעבר. יש לסגור את התיק.

ניתן לפרסם בהשמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

הרב אברהם הרוש

מצטרפים למסקנה.

הרב אליהו אריאל אדרי – אב"ד הרב אבידן משה שפנייר

ניתן ביום י' בסיון התשפ"ב (09.06.2022).

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה